

טורקיה וההתמודדות עם נגיף הקורונה: אתגר משמעותי, מענה חלקי

גליה לינדנשטראוס ורמי דניאל

טורקיה דיווחה מאוחר יחסית על מקרה ראשון של חולה בקורונה, אך נכון לתחילת אפריל היא ממוקמת בין עשר המדינות שבשטחן מספר החולים המאומתים הרב ביותר. נראה כי השיקולים הכלכליים באנקרה עדיין גוברים על שיקולים של התמודדות יעילה יותר עם המגפה, אף שבמדינות רבות אחרות הובן שבלי שליטה על היקף התחלואה, הכלכלה תיפגע אנושות. גם שיקולי פוליטיקה פנימית, ובפרט מאמץ לפעול נגד ראשי ערים מטעם מפלגות האופוזיציה, פוגעים ביעילות התגובה הטורקית להתפשטות הנגיף. הצהרות של נשיא טורקיה, רג'פ טאיפ ארדואן, שלפיהן המדינה תוכל להתגבר על הנגיף בתוך שבועיים-שלושה, נראות חסרות בסיס, אף שיש למערכת הבריאות הטורקית יתרונות מסוימים, ביניהם מספר גבוה יחסית של מיטות אשפוז טיפול נמרץ לנפש.

בהשוואה למדינות אחרות, טורקיה דיווחה מאוחר יחסית על מקרה ראשון של חולה בקורונה, אך נכון לתחילת אפריל היא נמצאה בין עשר המדינות המובילות במספר החולים המאומתים בשטחן. בנוסף, טורקיה שנייה לאיראן במספר המקרים המאומתים בין המדינות במזרח התיכון. המקרה הראשון של נשא קורונה דווח ב-11 במארס ומקרה המוות הראשון מהנגיף דווח ב-17 במארס. נכון לסוף מארס, קצב הגידול של מספר החולים החדשים במדינה בהשוואה למדינות אחרות הוא בין המהירים ביותר, הגם שנתון זה בעייתי להשוואה משום שהוא תלוי בין היתר במספר הבדיקות שעורכת כל מדינה.

העובדה שטורקיה דיווחה מאוחר יחסית למדינות אחרות על חולה במחלה בשטחה נתפסה כמחשידה לאור זאת שהיא אחת מעשרים הכלכלות הגדולות בעולם, מהווה צומת תחבורתי חשוב וכל שכנותיה, למעט סוריה, דיווחו לפנייה על חולים בתחומן. דחיית הדיווח מיוחסת לכן לניסיון להגן על תחום התיירות, שמהווה סקטור חשוב בכלכלה הטורקית, ובאופן כללי יותר – למאמץ לצמצם את הפגיעה בכלכלה, שכבר כך הייתה בתהליך התאוששות שברירי מהמשבר הכלכלי שפקד את המדינה בשנתיים האחרונות.

בעוד בתחילת ההתפרצות סירבו שלטונות טורקיה לפרסם מידע לגבי מיקום החולים, בתחילת אפריל דווח ש-60 אחוזים מהמקרים של חולים מאומתים הם באיסטנבול. על אף זאת, קיים נתק בין הממשלה לבין ראש עיריית איסטנבול, אקרם אימאמולו, ממפלגת העם הרפובליקאית (CHP), שציין באותה העת שמאז 11 במארס (הדיווח על חולה ראשון בטורקיה) הוא לא שוחח על אודות הנושא עם נשיא טורקיה, רג'פ טאיפ ארדואן. אימאמולו, אשר מאז שניצח בבחירות המקומיות באיסטנבול נחשב איום פוטנציאלי על המשך שלטון ארדואן, מוביל את הקריאה להטיל סגר מוחלט, לפחות בעירו, וארדואן עדיין מתנגד לכך. עוד דוגמא לעוינות ביניהם היא, שאף שהמדינה הקימה קרן לאומית לתרומות שיסייעו לממן את ההתמודדות עם המגפה, הממשלה מתחה ביקורת ואף עצרה קמפיינים של ראשי עיריות ממפלגות האופוזיציה שנועדו אף הם לאסוף תרומות.

ארדואן הצדיק את הצעד הזה כהכרחי כדי למנוע הקמת "מדינה בתוך המדינה", וכך הפגין שוב את רצונו בשליטה מלאה על החברה הטורקית.

ברמת המדינה נרשמו צעדים הדרגתיים ואף מאוחרים, בדגש על המלצות ופחות על איסורים. תחילה המליצה הממשלה לכלל האזרחים לא לצאת מביתם, בהמשך הורתה לאנשים מגיל 65 ומעלה ואלו עם מחלות כרוניות להישאר בבית. כן נסגרו בתי ספר ואוניברסיטאות. אחרי שהמלצות להימנע מתפילות המוניות לא מנעו ממתפללים להתכנס בהמוניהם ביום שישי, 13 במארס, נאסרו תפילות מאורגנות במסגדים. לאחר מכן נאסרו נסיעות בין עירוניות וצומצמו במידה ניכרת הטיסות הבינלאומיות. כצעד אחרון עד כה נאסרה יציאה מהבית על אנשים עד גיל 20 והאזרחים הונחו לצאת מהבית רק עם מסכה.

יצוין שמצבה של מערכת הבריאות בטורקיה אינו בכי רע. במסגרת הרפורמות שבוצעו מאז עלייתה לשלטון של מפלגת הצדק והפיתוח ב-2002, חל שיפור משמעותי בכיסוי של הוצאות רפואיות ובשירותי הרפואה במדינה. יחסית למדינות אחרות, יש בטורקיה מספר גדול של מיטות טיפול נמרץ לנפש (46 מיטות ל-100,000 איש בהשוואה לגרמניה למשל, שבה 29 מיטות, ואיטליה, שבה 12 מיטות). בצד זאת נרשמה מגמה בולטת של פתיחה של בתי חולים פרטיים (כ-40 אחוזים ממיטות הטיפול הנמרץ נמצאות בהם). ניתן להעריך שאפשר יהיה להסב בתי חולים אלו למטרות חירום בעת הנוכחית. שר הבריאות הטורקי הוא אף בעל הכשרה כרופא. ואולם, למרות מספר המיטות הגבוה יחסית, מספר הרופאים לנפש הוא בין הנמוכים ביותר במדינות ה-OECD, וכן תקציב הבריאות לנפש וביחס לתל"ג הוא נמוך ביחס למדינות אחרות החברות בארגון. גם הטיהורים הפוליטיים בטורקיה מאז ניסיון ההפיכה הכושל ב-2016, וכן בריחת מוחות לא פסחו על סקטור הבריאות. עדות לאווירה המדכאת כל סוג ביקורת ניתן היה לראות בכך שבעקבות סרטונים שדלפו מהדרכות פנימיות במערכת הבריאות, נאלצו עובדים להתנצל פומבית ולחזור מדבריהם.

באופן בלתי נמנע, המצב הכלכלי ישפיע על יכולתה של טורקיה להתמודד עם המגפה. בעקבות התפרצות הנגיף בטורקיה והמשבר הכלכלי העולמי ירד ערך הלירה הטורקית לרמה שנרשמה בקיץ 2018, בין היתר על רקע משבר חריף בין ארצות הברית לטורקיה סביב סוגיית המשך המעצר בטורקיה של הכומר האמריקאי אנדרו ברנסון. צפוי כי ערך הלירה הטורקית ירד עוד עקב ההשלכות הכלכליות השליליות של ההתמודדות עם הקורונה. העלות הצפויה של המאבק בנגיף הגבירה גם את הוויכוח הפנימי על המדיניות של ממשלת טורקיה כלפי הפליטים הסורים. קולות רבים באופוזיציה ציינו שכספים שהיו יכולים לסייע לאזרחים טורקים המתמודדים עם קשיים כלכליים בעת הנוכחית "בוזבזו" כבר בסיוע לפליטים. בהקשר זה יצוין כי בסוף מארס ולאחר פחות מחודש, טורקיה חזרה בה מפתחת הגבולות למעבר פליטים לאירופה. השערים נפתחו כדי לגרום לאיחוד האירופי להגביר משמעותית את הסיוע הכלכלי לטורקיה בהתמודדותה עם סוגיית הפליטים וכן לתמוך בעמדת אנקרה בנושא המערכה באידליב שבצפון מזרח סוריה. ואולם, אנקרה הבינה, שלפחות בעת הנוכחית, מוגבלת יכולתה להפעיל לחץ על האיחוד. מנגד, ואף שמרבית ההשלכות של משבר הקורונה הן שליליות עבור טורקיה, ירידת מחירי האנרגיה יכולה לסייע לה במידה מסוימת. זאת, משום שהיא יבואנית אנרגיה משמעותית.

ואשר ליחסי החוץ של טורקיה על רקע המשבר העולמי - טורקיה סייעה למספר מדינות מאז התפרצות הנגיף במסגרת מה שכונה על ידי פרשנים בטורקיה ובמקומות אחרים - "דיפלומטיית

קורונה". בין המדינות שאליהן נשלח ציוד רפואי ניתן לציין את סין ואיראן, ובהמשך פעלה טורקיה גם דרך מסגרות נאט"ו והטיסה ציוד רפואי לאיטליה ולספרד. מאז התפרצות הנגיף היו אף מגעים בין טורקיה לחמאס וכן בין טורקיה לבין הרשות הפלסטינית לגבי אופני סיוע לפלסטינים להתמודד עם המגפה. ב-31 במארס דווח על פתיחתו בעזה של "בית החולים לידידות טורקיה-פלסטיין" - פרויקט שיזמה אנקרה כבר ב-2013. לנוכח המתיחות ביחסי טורקיה-ישראל לא נראה שיש תיאום שוטף בין המדינות – גם לגבי ההתמודדות עם נגיף הקורונה. זאת, בניגוד למשל להתייעצויות טלפוניות שערך ראש ממשלת ישראל בנימין נתניהו עם נשיא קפריסין, ניקוס אנסטסיאדיס, הן במסגרת התייעצות עם מנהיגים נוספים והן במישור הביטראלי.

נראה כי באנקרה עדיין גוברים שיקולים כלכליים על אלה הממוקדים בהתמודדות יעילה יותר עם המגפה, אף שבמדינות רבות אחרות הובן שהכלכלה תיפגע אנושות אם לא תושג שליטה על היקף התחלואה. בנוסף, שיקולים של פוליטיקה פנימית, ובפרט פעולה נגד ראשי הערים מטעם מפלגות האופוזיציה, גם הם פוגעים ביעילות התגובה הטורקית. על רקע זה, התבטאויות כגון זו של ארדואן מ-25 במארס, כי המדינה תוכל להתגבר על הנגיף בתוך שבועיים-שלושה, נראות חסרות בסיס ומעוררות חשש לטיפול לא מספק במגפה. ההשלכות הכלכליות והחברתיות של מגפת הקורונה צפויות להיות רחבות היקף, אך בכל זאת ניתן לציין שמשום שהבחירות הבאות לנשיאות ולפרלמנט מתוכננות ל-2023, יתכן שלארדואן יהיה זמן לתקן פגמים בניהול המאבק במגפה ולגרום לציבור לשכוח את הכשלים.